

Sygn. akt I UK 7/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 września 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)
SSA Piotr Prusinowski (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do wcześniejszej emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 września 2014 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 25 lipca 2013 r.

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 lipca 2013 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację M. K. wniesioną od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 23 listopada 2012 r., oddalającego odwołanie wnioskodawcy od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 maja 2012 r., w której odmówiono mu prawa do emerytury.

Rozpoznając apelację ubezpieczonego, Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną dokonaną przez sąd pierwszej instancji. Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące fakty. Wnioskodawca, urodzony w dniu 25 marca 1951 r., z zawodu jest górnikiem posiadającym 8 lat, 2 miesiące i 25 dni pracy górniczej wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodnił 21 lat, 2 miesiące i 8 dni okresów składkowych i nieskładkowych.

W tym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny wskazał, że skarżący domagał się przyznania emerytury na podstawie art. 46 w związku z art. 39 i 27 ustawy z dnia 17 grudnia 1999 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j.: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227, z późn. zm.). Zauważył również, że ubezpieczony wykazał 8 lat, 2 miesiące i 25 dni pracy górniczej, co powoduje obniżenie jego wieku emerytalnego (określonego w art. 27 pkt 1 ustawy emerytalnej) z 65 do 61 lat. Sąd ten był jednak zdania, że z uwagi na datę urodzin ubezpieczonego (25 marca 1951 r.), w dniu 31 grudnia 2008 r. ukończył on 57 lat, a zatem nie spełniał wymaganego w jego przypadku warunku osiągnięcia wieku emerytalnego, wynoszącego zgodnie z przytoczonymi przepisami 61 lat. Sąd drugiej instancji podkreślił, że konkluzja ta wynika wprost z art. 46 ust 1 ustawy emerytalnej. W rezultacie nieosiągnięcie wymaganego wieku we wskazanym terminie powoduje, że bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy jest kwestia posiadanego przez ubezpieczonego stażu składkowego i nieskładkowego.

Dokonując wykładni art. 46 ust 1 w związku z art. 39 ustawy emerytalnej Sąd Apelacyjny nawiązał do założeń reformy systemu emerytalnego wprowadzonej od dnia 1 stycznia 1999 r. Podkreślił, że osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. zachowały uprawnienie do uzyskania emerytury na warunkach określonych w art. 29, 32, 33 i 39 ustawy emerytalnej, jednak prawo to ma charakter terminowy. Ostatecznie ustawodawca przyjął, że przesłanki do uzyskania świadczenia powinny zostać spełnione do dnia 31 grudnia 2008 r. Ubezpieczony na ten dzień nie legitymuje się wymaganym wiekiem emerytalnym, co dyskwalifikuje jego żądanie o przyznanie emerytury.

Skargę kasacyjną złożył wnioskodawca M. K. Zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości. Oparł skargę kasacyjną na zarzucie błędnej wykładni i

niewłaściwego zastosowania przepisu art. 46 ust 1 pkt 2 w związku z art. 39 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, polegającym na przyjęciu przez Sądy *meriti*, że koniunkcja przywołanych regulacji prawnych nakazuje osiągnięcie wieku emerytalnego do dnia 31 grudnia 2008 r., co spowodowało oddalenie apelacji ubezpieczonego. Niezależnie od zarzutu uchybienia prawu materialnemu skarżący powołał się na naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy. W tym zakresie wskazał na art. 382 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. Wyjaśnił, że przepisy te zostały naruszone przez zaniechanie przez Sąd drugiej instancji dokonania własnych ustaleń faktycznych dotyczących określenia, czy wnioskodawca spełniał w dacie 1 stycznia 1999 r. przesłankę posiadania 25 lat składkowych i nieskładkowych, pozwalających na uzyskanie emerytury w oparciu o art. 46 ustawy emerytalnej.

Z uwagi na wskazane podstawy skargi kasacyjnej wnioskodawca domagał się uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 25 lipca 2013 r. i przekazania temu Sądowi sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej ubezpieczony stwierdził, że warunkiem uzyskania przez niego prawa do emerytury nie jest wykazanie obniżonego na podstawie art. 39 ustawy wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 27 ust. 3 ustawy, na dzień 31 grudnia 2008 r. W jego ocenie art. 39 ustawy emerytalnej zawiera *in fine* nie warunek lecz *quasi* dobrodziejstwo jakim pozostaje obniżenie wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 27 ust. 3 pkt 5 ustawy emerytalnej o 6 miesięcy za każdy rok pracy górniczej. W rezultacie skarżący jest zdania, że interpretacja zwrotu „na warunkach określonych w art. 39 ustawy”, zawartego w art. 46 ust 1 ustawy sprowadza się do możliwości obniżenia wieku emerytalnego zawartego w art. 39 ustawy, natomiast warunki określone w art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej zostały *expressis verbis* wyrażone w art. 39 pkt 1 i 2 ustawy i nie ma wśród nich zastrzeżenia o osiągnięciu wieku emerytalnego do 31 grudnia 2008 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw. Wskazanie przez wnioskodawcę na przepis art. 382 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. nie jest kompatybilne z twierdzeniem, że Sąd drugiej instancji nie dokonał własnych ustaleń w zakresie, czy ubezpieczony na dzień 1 stycznia 1999 r. posiadał 25 lat składkowych i nieskładkowych. Skarżący w uzasadnieniu skargi kasacyjnej nie zawarł rozważań odnoszących się do tej podstawy zaskarżenia. Utrudnia to uchwycenie jego intencji. Prawdą jest jednak, że Sąd drugiej instancji nie odniósł się do zarzutu zawartego w apelacji wnioskodawcy, w którym polemizował on z założeniem dotyczącym spełnienia warunku stażowego (legitymowania się 25 latami składkowymi i nieskładkowymi) na dzień 31 grudnia 1998 r. Analiza wyводу uzasadniającego rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego przekonuje jednak, że okoliczność ta była postrzegana za wtórną, z uwagi na niespełnianie przez ubezpieczonego innej przesłanki warunkującej prawo do emerytury, to jest kryterium ukończenia na dzień 31 grudnia 2008 r. wieku emerytalnego. Kontekst ten wizualizuje nietrafność podstawy skargi kasacyjnej opartej na art. 382 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c.

Punktem wyjścia do bardziej szczegółowych rozważań może być stwierdzenie, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego art. 382 k.p.c. postrzegany jest jako ogólna dyrektywa określająca istotę postępowania apelacyjnego. W związku z czym jeśli podstawa kasacyjna z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. ogranicza się do zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c., może ona być usprawiedliwiona tylko wyjątkowo, jeżeli skarżący wykaże, że sąd drugiej instancji bezpodstawnie pominął część zebranego materiału oraz że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2013 r., II PK 12/13, LEX nr 1388595 i wskazane tam wcześniejsze orzecznictwo). W przedmiotowej sprawie taka sytuacja nie występuje. Sąd Apelacyjny miał powody aby zignorować ustalenie dotyczące stażu ubezpieczeniowego wnioskodawcy. Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ma charakter rozpoznawczy i kontrolny. Pierwsza właściwość skupia uwagę na samodzielnej ocenie przesłanek warunkujących prawo do świadczenia, druga, ogniskuje się na ocenie zasadności rozstrzygnięcia dokonanego przez organ rentowy. Założenie przez sąd, że ubezpieczony nie spełnia jednego z kumulatywnych warunków uzasadniających

przyznanie emerytury, zwalnia go od badania pozostałych. W tym wypadku funkcja kontrolna postępowania ma charakter dominujący, co oznacza, że sąd nie ma obowiązku realizować powinności rozpoznawczych, gdyż te w ostatecznym rozrachunku nie doprowadzą i tak do przyznania ubezpieczonemu świadczenia. Nie można przy tym pominąć, że zgodnie z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. naruszenie przepisów postępowania może zostać uznane za uzasadnione tylko wówczas, gdy mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Oczywiste jest, że kwestia stażu składkowego i nieskładkowego samoistnie (bez podważenia poglądu Sądu drugiej instancji co do konieczności legitymowania się wiekiem emerytalnym na dzień 31 grudnia 2008 r.) nie determinuje wyniku sprawy.

Przedstawione zapatrywanie nie traci na znaczeniu, gdy weźmie się pod uwagę, że skarżący wiąże uchybienie art. 382 k.p.c. z naruszeniem art. 378 § 2 k.p.c., do sfery którego należy obowiązek sądu drugiej instancji rozpoznania wszystkich zarzutów apelacji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2014 r., I PK 275/13, niepublikowany). Stanowisko to oparte jest na co najmniej dwóch założeniach. Po pierwsze, wypada przypomnieć, że ubezpieczony uważa, że sąd drugiej instancji naruszył przepisy postępowania poprzez zaniechanie dokonania ustaleń faktycznych. Nie twierdził, że sąd ten nie odniósł się do wszystkich zarzutów apelacyjnych. Znaczy to tyle, że błędne jest zapatrywanie ubezpieczonego, odwołujące się do nierozpoznania sprawy w granicach apelacji. Po drugie, o czym była już mowa, brak stanowiska w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji, dotyczącego poglądu sądu pierwszej instancji, że przesłanki stażowe powinny zostać spełnione na dzień 31 grudnia 1998 r., nie ma istotnego wpływu na wynik sprawy. Skarżący uchylił się od wykazania tego związku. Rolą Sądu Najwyższego nie jest domyślanie się jego kształtu. W rezultacie skarga kasacyjna nie jest usprawiedliwiona w tym zakresie.

Odnosząc się do podstawy materialnoprawnej skargi, należy dojść do przekonania, że nie jest ona trafna. Ubezpieczony prezentuje pogląd, zgodnie z którym warunkiem jego emerytury nie jest uzyskanie obniżonego (na podstawie art. 39 ustawy emerytalnej) wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 27 ust. 3 (powinno być: art. 27 pkt 1), na dzień 31 grudnia 2008 r. Rozwinięcie tej myśli w uzasadnieniu skargi pozwala sądzić, że wnioskodawca całkowicie neguje

konieczność legitymowania się określonym wiekiem przy nabyciu prawa do emerytury na podstawie art. 39 ustawy. Założenie to jest fałszywe.

Wystarczy pobieżna ocena, aby stwierdzić, że interpretacja przepisów art. 46 ust. 1 pkt 2 i art. 39 ustawy emerytalnej, zaprezentowana przez wnioskodawcę w skardze kasacyjnej, nie jest koherentna. Staje się to zrozumiałe, gdy naświetli się relację zachodzącą między art. 27 pkt 1 i art. 39 ustawy emerytalnej. Pierwszy z nich (w okresie, w którym złożono wniosek o emeryturę, czyli od dnia 1 listopada 2005 r. do dnia 31 grudnia 2012 r.) przewidywał, że prawo do emerytury przysługuje ubezpieczonemu mężczyźnie, z chwilą ukończenia 65 roku życia (pkt 1), gdy legitymuje się co najmniej 25- letnim stażem składkowym i nieskładkowym (pkt 2). Funkcją drugiego przepisu – art. 39 ustawy w wersji obowiązującej od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 31 grudnia 2012 r. – była konwersja jednego z warunków uprawniających do emerytury. Podstawą do skorzystania z niej jest spełnienie dwóch wymogów pozytywnych i jednego negatywnego : posiadanie 25- letniego stażu ubezpieczeniowego („spełniającemu warunek określony w art. 27 pkt 2) i legitymowanie się co najmniej 5- letnim okresem pracy górniczej oraz niespełnianie wymagań uprawniających do uzyskania górniczej emerytury na podstawie art. 50a. Skutkiem ziszczenia się tych kryteriów jest możliwość obniżenia wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 ustawy (o 6 miesięcy za każdy rok takiej pracy, nie więcej jednak niż o 15 lat). Wypada przy tym dodać, że oba przepisy dotyczą ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r.

Przeprowadzone rozważania skłaniają do co najmniej dwóch konkluzji. Po pierwsze, zależność art. 39 względem art. 27 pkt 1 ustawy emerytalnej oparta jest relacji *lex specialis* względem *legi generalis*. Po drugie, skoro przepis art. 39 ustawy ma charakter normy szczególnej, to zgodnie z dyrektywą *exceptiones non sunt excendendae* nie może być rozszerzająco interpretowany. Następstwem przyjęcia tego rodzaju opcji interpretacyjnej jest konstatacja o konieczności uwzględnienia przy jego odkodowaniu dyspozycji art. 27 pkt 1 ustawy. Oznacza to, że ostateczna rekonstrukcja przesłanek warunkujących uzyskanie prawa do emerytury na podstawie przepisu art. 39 ustawy emerytalnej nie jest możliwa bez uwzględnienia

stażu składkowego i nieskładkowego oraz wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 ustawy.

Konstatacja ta ma decydujące znaczenie na gruncie przepisu art. 46 ust. 1 ustawy emerytalnej. Oceniając rolę tego przepisu nie można pominąć, że autoryzuje ją tytuł rozdziału 3 działu II ustawy. Wskazuje on, że przepis ten ma charakter regulacji szczególnej dotyczącej emerytur dla niektórych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. Spostrzeżenie to deprecjonuje dywagacje skarżącego odwołującego się do „celowościowego punktu widzenia” i racjonalności ustawodawcy. Wręcz przeciwnie, przepis art. 46 ust. 1 powinien być interpretowany i stosowany w sposób restryktywny. Analizując przynajmniej pierwsze trzy rozdziały działu II ustawy emerytalnej staje się jasne, że miarą uzyskania korzystniejszych uprawnień emerytalnych jest data urodzenia ubezpieczonego. Słusznie zwracał na to uwagę Sąd Apelacyjny. Z tej pozycji należy interpretować przepis art. 46 ust 1 ustawy. Jego funkcją jest umożliwienie nabycia prawa do emerytury „na starych zasadach”. Uprawnienie to nie ma jednak charakteru powszechnego. Wśród postawionych warunków znalazł się przecież wymóg temporalny. Determinuje on spostrzeżenie, że omawiany przepis ma charakter epizodyczny – dający prawo do emerytury tylko „niektórym” ubezpieczonym. Poddanie wykładni językowej zwrotu „warunki uzyskania emerytury określone w tych przepisach spełnia się do dnia 31 grudnia 2008 r.” prowadzi do jednoznacznych wniosków. Określenie to wyznacza wektor zależności między przesłankami uzyskania emerytury „na warunkach” określonych w art. 39 ustawy a czasem ich spełnienia. Jest przy tym pewne, że odesłanie do przepisu art. 39 nie tworzy nowej jakości. Posłużenie się zwrotem „na warunkach” oznacza, że ubezpieczony musi spełnić takie kryteria jakie dawałyby mu prawo do świadczenia, gdyby urodził się przed 1 stycznia 1949 r., czyli, po pierwsze, powinien mieć wiek emerytalny (65 lat dla mężczyzn z możliwością jego obniżenia według algorytmu podanego w art. 39 ustawy), po drugie, ma legitymować się określonym stażem (25 lat składkowych i nieskładkowych dla mężczyzn), po trzecie, nie może spełniać wymagań koniecznych do uzyskania górniczej emerytury na podstawie art. 50a ustawy, i po czwarte, musi posiadać co najmniej 5 lat pracy górniczej (określonej w pkt 1 i 2 art. 39 ustawy). Kumulatywne spełnienie wymagań postawionych przez

art. 46 ust 1 i art. 39 w związku z art. 27 pkt 1 ustawy emerytalnej jest podstawą do uznania praw emerytalnych ubezpieczonego urodzonego po 31 grudnia 1948 r. Nie dotyczy to skarżącego, co prawidłowo wykazał Sąd Apelacyjny.

Dlatego na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.